

kezményei a szexualitásukra, szexuális életükre nézve. Ugyanakkor a nőiség, női szerepek is tematizálódnak – harcias feminista alaphangtól mentesen –, hol sablonosabban a hippik között felnőtt Suzana szabadszelleműségében, hol körvonalazatlanabban a „teljes nő”-ként emlegetett Ruth alakjában, akinek „születési hibája a szélsőséges nőiessége volt”. Bármilyen önelvűség vagy önkéntes elszigetelődés ellenére kiszolgáltatottságuk főként abban tükröződik, hogy nemcsak élettörténetüket határozza meg a férfiakhöz való viszonyuk, hanem ezeknek az élettörténeteknek az elmondása is csak a férfiakéhoz kapcsolódva, azokból leágazódva történik meg.

Úgy tűnhet, hogy túl sokat, túl totálisat akar a Vég megmutatni, de

szerencséjére néhány intelligens, nem feltétlenül új csel, mint a kerekezés, a nézőpontok és fokalizálások egymásba szövődése összetartja a regényt, a halál közelsége felőli elbeszélés pedig korlátozza az egyes szövegek hosszúságát, megelőzve a túlbujánzás veszélyét. A megszólaló szereplők agresszív nyelve és az orgiákkal, droggyasztással teletűzdelt cselekmény ellenére nem szélsőségesen provokatív a regény, elég biztonságosan játszik, de a szorongások, vágyak mélyére tud menni, a halál mindenhatóságáról pedig a könyvtárgy kivitelezése sem enged megfeledezni. Ha Graça atya nem is tenné fel tapintatlanul a kérdést, az olvasóban magától is végig ott lebegne, a könyv befejezése után is, hogy: „Ki a következő?”

■ JEGYZET

1. Benke András: *Haláltánc a riói karneválon*, <http://kulter.hu/2016/10/halaltanc-a-rioi-karnevalon/> (2017.04.27.); Zelei Dávid: *A középszer színei*. Jelenkor 2016/11. 1221–1224.

EGY KOLOZSVÁRI POLGÁR VALLOMÁSAI

Jancsó Elemérné Máthé–Szabó Magda:

Emlékirat. Életképek Kolozsvárról, Kunczékről és más családokról

■ 2016 nyarán Székely Melinda fordító és H. Szabó Gyula, a Kriterion Könyvkiadó igazgatójának gondozásában jelent meg Jancsó Elemérné Máthé–Szabó Magda emlékirata. A Kriterion által publikált memoár Kuncz Aladár unokahúgának írása, melyből a 20. század eleji kolozsvári polgári életvitelbe nyerhetünk betekintést. Szintén 2016-ban jelent meg az Országos Széchényi Könyvtár és a Kriterion

Könyvkiadó közös gondozásában Kuncz *Felleg a város felett* című regénye, a hétkötetesre tervezett Kuncz Aladár Összegyűjtött munkái sorozat harmadik részeként. Az ezzel párhuzamosan publikált emlékirat a még részben feldolgozás alatt álló Kuncz-életmű szerencsés kiegészítésének tekinthető. A forrás gépirata az Országos Széchényi Könyvtárban található Jancsó-hagyaték részét képezi, a szö-

veg túlnyomó része férje, Jancsó Elemér irodalomtörténész 1971-es halála utánra tehető. („Mikor eljött a várt nyugdíjazás, munkához láttam. Nem sokat írtam, évekre félretettem azt, amit írtam, és csak jóval később, édesapád halála után, mikor magamra maradtam, fogtam ismét hozzá.”)

Máthé-Szabó Magda nem a közönségnek, hanem saját fiának, Jancsó Miklósnak címezte visszaemlékezéseit: „Édes gyermekem, régi tervem, hogy leírom neked mindazt, amit az én drága szüleimről, s azok családjáról tudok, hogy maradjon meg legalább ennyi róluk a te emlékezetedben” – olvassuk az első bekezdésben. Ez a szándék meghatározó az emlékirat stílusa és az elbeszélés módja szempontjából. Stílusa könnyed, kifinomultságra vall, a közérthetőséget mindössze a szövevényes családi viszonyok és az utalások megértése nehezíti. A gyermekének címzett emlékcsozor megírásakor természetesen a közvetlenség volt az elsődleges szempont, ezért is említi a nagybácsikat, barátokat legtöbbször becenevükön. A családtag szempontjából ez természetesen nem jelent nehézséget, a rokonságot kevésbé ismerő olvasó azonban kihívás előtt találhatja magát az egymáshoz nagyon hasonlító nevek és becenevek láttán.

Az emlékiratot a szerző olyanmódon magánjellegetűnek szánta, hogy sem a kéziratot, sem a gépiratot nem látta el címmel. A borítón olvasható találó címet H. Szabó Gyula és Székely Melinda adta.

A szöveg nem tagolódik önálló fejezetekre, az elbeszélés folyama és az időbeli vonal követése által azonban két nagyobb egységre osztható. Kezdetben az idősebb generációk történeteit – akiknek éle-

tével vagy legalábbis fiatalkorával a szerző csak közvetve lehetett tisztában – ismerhetjük meg, majd ahogy a szűkebb családról, a gyermek- és ifjúkorról, szerelmekről, barátságokról hallunk, egyre személyesebbé és életszerűbbé válik a mesélés. Az elszórt mozaikdarabok egyre közelebbi és egyre teljesebb, összefüggőbb képet alkotnak. Az elsődleges cél, a család történetének átörökítése tehát egy sokkal személyesebb, naplószerű emlékezésé, a fiatalkori érzésekkel való elszámolássá alakul. Az így kirajzoló család körképet számos levélrészlet (a szerző és Dadi, vagyis Kuncz Aladár, illetve a Kuncz testvérek visszaemlékezései), valamint Kuncz Aladáról barátai által írott monográfiarészletek teszik még színesebbé és árnyaltabbá.

Noha Máthé-Szabó Magda első sorban családi hagyatékának szánta emlékiratát, napjainkra kultúrtörténeti forrásnak minősül. Mindazok – a kutatók és laikusok – haszonnal forgathatják, akik a század eleji Kolozsvár hangulatába szeretnének belekóstolni, a város mindennapi életéről, a polgári miliőről szeretnének első kézből többet megtudni. Betekintést nyerhetünk a Görögtemplom és Majális utcai lakásban zajló mindennapi életbe, tanúi lehetünk a gyermekkori csínyeknek, az ifjúkori szerelmeknek, a családi viszonyok alakulásának, figyelemmel kísérhetjük az egyes családtagok pályájának és jellemének alakulását, Kuncz Aladár életének meghatározó mozzanatait. A barátok és pályatársak által megrajzolt portrék az íróhoz közel álló unokahúg által ismert adatokkal egészülnek ki. Megtudjuk, hogy Kuncz végzetes rákbetegsége napra pontosan 1931. március 15-én este derült ki, két nappal azelőtt, hogy

befejezte volna a *Fekete kolostort*. Az első pozitív kritikákat még megerte, de a széles körű sikert már nem.

A szövegben idézett levelezés legnagyobb része francia nyelven íródott, és francia nyelven került be a kötetbe, jóllehet Székely Melinda fordításában magyar nyelven is olvashatóak. A megértést tovább segíti néhány lábjegyzetbe ékelt francia és német szó, esetenként régies kifejezéseket magyarázó fordítás. Ezek mindegyike számozott, megkülönböztetésül a szerző, illetve a címzett által írt, csillaggal jelelt jegyzetektől.

A szöveget örvendetes módon számos, Jancsó Miklós színművészől kapott fénykép (többségük portré és csoportkép) egészíti ki, közöttük sok korabeli és néhány friss, egy-egy épület jelenlegi állapotát rögzítő felvétel. A tájékoztató könnyítése érdekében egy levéljegyzéket és egy ún. leszármazási táblát készítettek a gondozók. Előbbi a Kuncz által Máthé-Szabó Magdának címzett, francia nyelven íródott levelek jegyzéke. Ezt nem

lett volna érdektelen a szerző által Kunczknak írott levelekkel, illetve a többi, hivatkozással ellátott idézettel kiegészíteni. A többszintű, listaszerű, ún. leszármazási tábla helyett lehet, hogy formailag egy kihajtható, nagyobb méretű családfa sokkal használhatóbb lett volna, vizuálisan is első látásra segítve az eligazodást. A forráskiadványhoz hasznos lenne egy összevont hely- és névmutató, mely lényegesen megkönnyítené az információk visszakeresését. A kötet formai kivitelezése egyszerű, puha kötésű borító fedi, melyen a szerző pontreja látható. A szöveg közé ékelt illusztrációk jó minőségűek, megfelelő méretűek.

Egy forrásértékű, kiegészítő jellegű kötetet tarthat kézben az olvasó, amely ugyanúgy illeszkedik a Kuncz-életmű teljességéhez, ahogyan a század eleji kolozsvári társadalomrajzok sorozatához, miközben történeti forrásértékén túl szépirodalmi lektűrként is felfogható.

Gál Zsófia

EGY „LELETMENTŐ ÁSATÁSRÓL”

Lakatos-Balla Attila: *A Biharvármegyei és Nagyvárad Régészeti és Történelmi Egylet régészeti és műemlékvédelmi tárgyú levelezése (1872–1929)*

■ A nagyváradai régész, történész Lakatos-Balla Attila forrásközlő tanulmánya, mely a *Miscellanea Historica Varadinensia* sorozat IV. köteteként jelent meg, a Bihar megyei tudományos célzattal folytatott régészet kezdeti szakaszába ka-

lauzolja el a kutatót. Munkája iskolapélda arra, hogyan lehet látszólag kevés információval kecsegtető forrásanyagból, értékes adatokat nyerni. Valójában nem régészetre jellemző a századfordulós levéltárakban való kutakodás, a régészet iga-